

De nazaten van Leonard Bal

Stuk overgenomen uit het Radio Historisch Tijdschrift nr. 152 van Maart 2015

100 jaar Bal Lamp

Lieuwe van der Velde

Honderd jaar is niet precies te zeggen, want er is een ontwikkeling aan voorafgegaan die jaren heeft geduurd. Maar met honderd jaar komen we aardig in de buurt zoals uit het komende verhaal zal blijken.

Mede daarom is ons blad grotendeels gewijd aan Leonard Bal, de man die heel veel betekend heeft voor de ontwikkeling van de radiolamp(buis) in Nederland.

Buitengewoon vreemd is het dan ook, dat er op internet of in een encyclopedie, zo weinig is te vinden over deze zeer belangrijke pionier.

Maar in een interview met zoon Leonard Jan Bal in 1999, toen 86 jaar oud, wordt een aantal zaken duidelijker en blijkt ook waarom er zo weinig bekend is gebleven.

Zoon Leonard Jan van Leonard Bal.

Leonard Jan vertelt:

Tijdens de Radiotentoonstelling in Den Haag van 1918, die bezocht werd door koningin Wilhelmina en prins Hendrik, was Leonard Bal ooit even beroemd...

Op de foto zien we de aankomst van de koningin op de tentoonstelling

De redelijk druk bezochte expositie valt eigenlijk een beetje tegen. Het publiek kan weliswaar morsesen uit radiotoestellen horen, maar alleen maar met een koptelefoon en dus zonder versterking.

Maar plotseling voltrekt zich bij stand nummer 33 een klein wonder. Daar staat Leonard Bal, directeur van Electrotechnisch bureau Bal uit Breda en op dat moment in radiokringen een volstrekt onbekende.

In zijn zelfgebouwde radiotoestel bevindt zich de eerste Nederlandse lamp, die versterking van het HF-signaal mogelijk maakte.

Zelfs het tijdsein van de Eiffeltoren schalt door de expositieruimte. *(Dit schallen moet gezien worden in een ander verband. Piet Bakker heeft daar zijn artikel, elders in dit RHT, over geschreven. Maar voor mensen die totaal niets gewend waren, zal dit geluid geweldig geweest zijn.)*

De concurrentie is totaal sprakeloos.

Hoe is dit mogelijk? Daar waar grote technici, Philips voorop, falen, slaagt een buitenstaander er in om radiosignalen te versterken dankzij een ingenieuze tegenkoppeling.

Leonard moest nu dus op slag beroemd worden en zijn ontdekking voor veel geld aan de grote bedrijven verkopen. Dus niet...

Leonard Jan vertelt verder:

Er zijn hele rare dingen gebeurd in 1918! Mijn vader werd dit succes totaal misgund. Na afloop van de eerste dag van de tentoonstelling ging hij 's avonds nog even terug naar zijn stand. En wat bleek: de lamp zat niet meer in het toestel. Weg, verdwenen!!

De volgende dag kwam hij terug en tot zijn stomme verbazing zat de lamp weer keurig op zijn plaats.

De vader heeft zich uiteraard niet gemeld, maar de zoon vindt het toch zeer opmerkelijk dat Idzerda binnen 2 maanden met precies dezelfde lamp aankwam.

Idzerda kreeg patent op de IDEEZET-lamp zoals hij hem noemde, die door Philips in productie werd genomen. 1)

Binnen een jaar klonken er uit de toen op de markt verschenen radio's luid en duidelijk spraak en muziek.

Maar waarom heeft Leonard dan geen patent aangevraagd op zijn uitvinding?

Dat heeft hij zeker gedaan, vertelt Bal jr., maar het octrooi werd niet verleend omdat de lamp al in de handel was gebracht. En hij laat de fotokopieën zien van de aanvraag.

Het meeste ergert Bal junior zich aan het feit dat Philips nog steeds de uitvindingen van zichzelf roemt, en de naam Bal volstrekt negeert.

Samen met mijn neef heb ik ontdekt, dat in de Philips koerier van 1958 doodleuk wordt beweerd dat niet mijn vader, maar Idzerda de eerste lamp demonstreerde.

Vreemd genoeg heeft Bal junior nagelaten om Philips op de hoogte te stellen van zijn naspeuringen. Hij dacht dat hij dan moest vechten tegen Goliath en dat haalt toch niks uit.

Maar nu ik er zo over praat, zegt hij, wordt het misschien toch tijd om eens een brief te schrijven, want zoveel tijd heb ik ook niet meer, aldus de zoon.

Toch heeft Leonard Bal wel enige erkenning gekregen. Tijdens de grote radiotentoonstelling in 1994, in het Omroepmuseum in Hilversum, werd toegeven dat Bal in 1918 een prestatie van formaat heeft geleverd. Tijdens een bezoek aan het Philips archief, wordt daar toegegeven dat de naam Bal er totaal ontbreekt. Overigens heeft Leonard Bal toch aan de lamp een flink bedrag verdiend.

De zoon vertelt: In 1917 was ons land neutraal tijdens de Eerste Wereldoorlog en de regering had een luisterverbod afgekondigd. Mijn vader verkocht in die tijd de lampen stiekem aan zeer invloedrijke lieden en dat leverde veel geld op. In die tijd hadden we een auto en een motorjacht. De productie van de Bal-lamp werd gestaakt toen Philips die had overgenomen en er sterke verbeteringen werden doorgevoerd. Mijn vader kwam er niet meer aan te pas en verkocht in 1921 al zijn bezittingen en we vertrokken naar Engeland.

Daar heeft hij gewerkt voor een Tsjechische porseleinfirma, die de ongelofelijke verwachting had om te kunnen concurreren tegen de wereldberoemde firma Wedgwood. Na 3 jaar keerden wij berooid terug en gelukkig kreeg hij een baan als vertegenwoordiger bij de Franse radiofirma Ducretet. Ach, zo vertelt de zoon, hij kwam er wel weer bovenop, maar het is altijd aan hem blijven knagen.

Over zoon Leonard Jan zou trouwens ook een flink boek te schrijven zijn. Zo ging hij al in 1929 naar zee en daarna heeft hij gewerkt als kunstschilder, fotograaf en zeiler. Meer dan 25 jaar verhuurde hij jachten in Joegoslavië aan de Adriatische zee. Hij kreeg een hoge onderscheiding van president Tito en wist maar nauwelijks weg te komen aan het begin van de oorlog in 1990/1991. Hij bezat toen maar liefst 250 jachten en hij was toen al over de 80!!

Opmerkingen:

- 1) Idzerda heeft nooit een patent gekregen op de Ideezet
- 2) Haye van den Oever, een neef van Leonard Jr., heeft veel onderzoekwerk verricht, maar kon ook geen claim richting Philips onderbouwen